

"Hoe werkt een vaccin?"

Viggo Van Tendeloo, PhD

16e Valentijn Vaccinatiesymposium
9 februari 2018

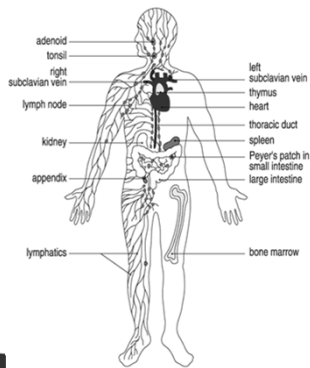
Rol van het afweer- of immuunsysteem

- Bescherming tegen infecties en ziekteverwekkers
  - bacteriën, parasieten, schimmels, virussen, parasieten
- Afstoting vreemde of ontspoorde cellen
  - Transplantatie
  - Kankercellen
- koorts, weefselschade door ontstekingsreactie
- auto-immuunziekten, allergieën

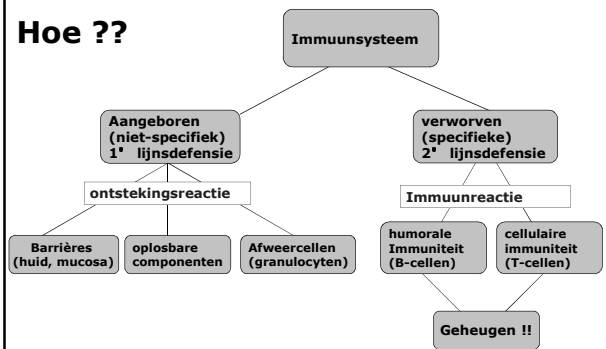
1

Het immuunsysteem is een complex, supergeorganiseerd 3D netwerk van barrières, cellen en oplosbare biomoleculen

2

Hoe ??

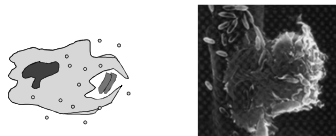
Kenmerken verworven immuunsysteem:

- Specificiteit
- geheugen
- onderscheid eigen/niet-eigen

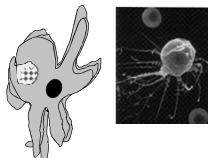
3

"microbe-etende" cellen (fagocyten)

- granulocyten
  - Eerstelijnsaanval
  - Eten en vernietigen

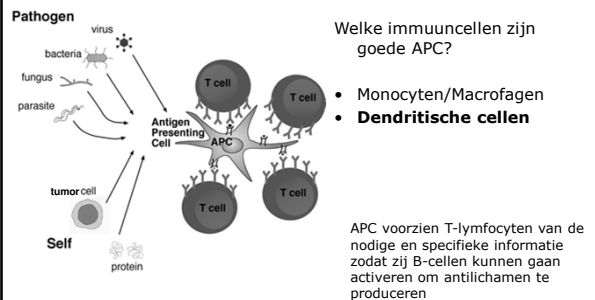

- Antigen presenterende cellen (APC):
  - Eten, vernietigen én presenteren ziekteverwekker aan lymfocyten

4

antigen presenterende cellen (APC) = brug tussen aangeboren en verworven immunitet

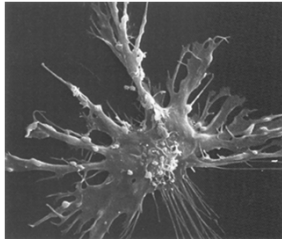

5

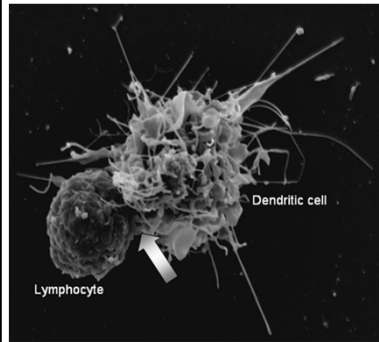
Dendritische cellen

(Δένδρον: Oud-Grieks voor boom, vertakte structuur)

- Uniek type van gespecialiseerde witte bloedcellen verspreid in ganse lichaam
- "Oppebevelhebbers" van het immuunsysteem:
  - Bepalen of én hoe ons immuunsysteem na infectie of vaccinatie in actie schiet

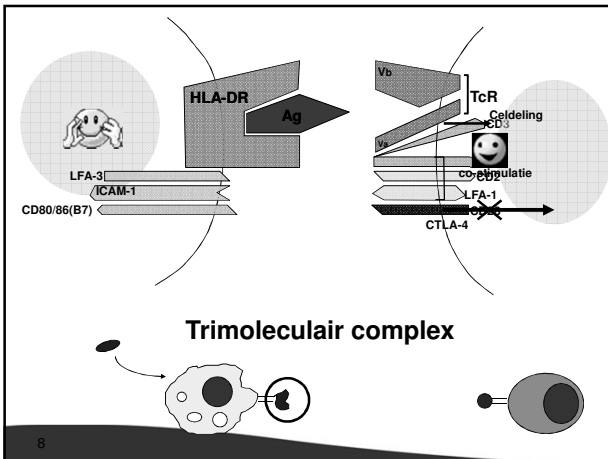

6

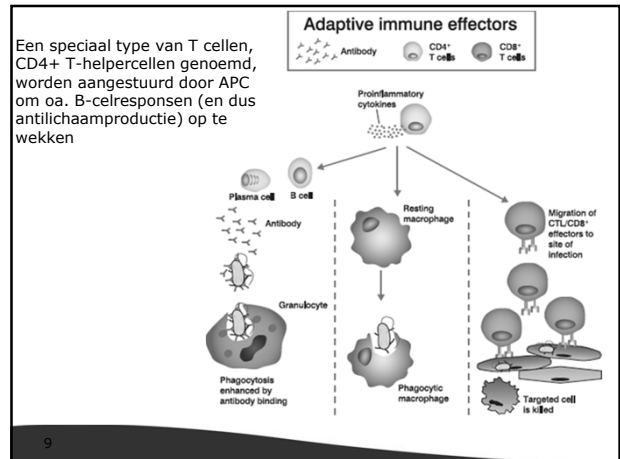

Dendritische cellen communiceren met lymfocytten en geven hen alle informatieve mee om een krachtig en specifiek immuunantwoord te vormen tegen de infectie (of op het vaccine)

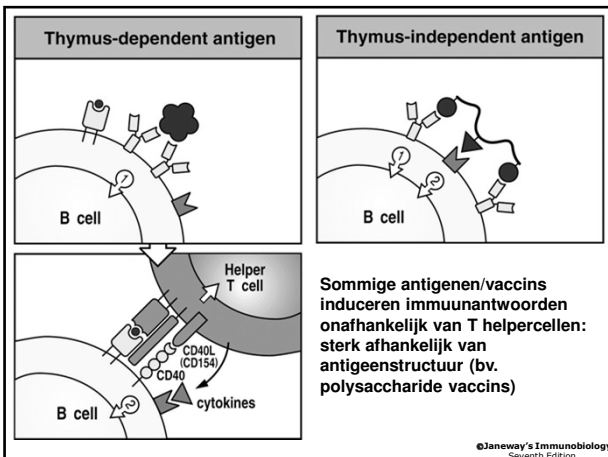
7

8

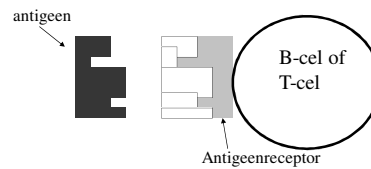

9

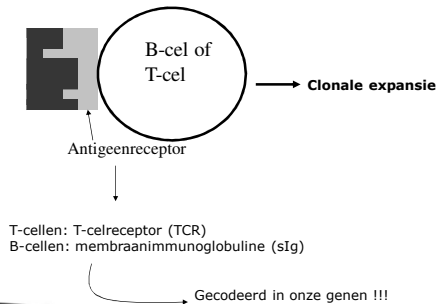
© Janeway's Immunobiology Seventh Edition

Specifieke antigeenherkenning door antigeenspecifieke receptoren

11

Specifieke antigeenherkenning door antigeenspecifieke receptoren

12

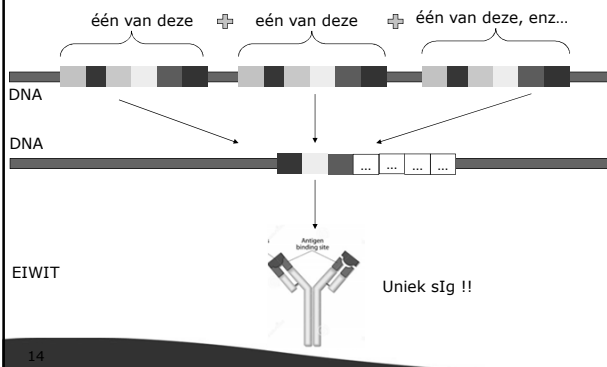
Hoe komt dat ons immuunsysteem zoveel microben zo goed kan herkennen ?

- Immunoglobulines en T-celreceptoren zijn eiwitten die in ons DNA gecodeerd worden door een bibliotheek van zeer moduleerbare genen die door selectie en shuffling ontelbare combinaties (10^9 combinations !!!) kunnen opleveren tot vorming van één uniek Ig.
- Elke B- of T-cel in ons lichaam voert bij zijn geboorte dit shuffling proces uit en beschikt dus over één uniek antilichaam of TCR zodat we een enorme bibliotheek aan B- en T-cellen bezitten, elk met hun unieke receptor.

13

Shuffling proces in elke jonge B-cel

14

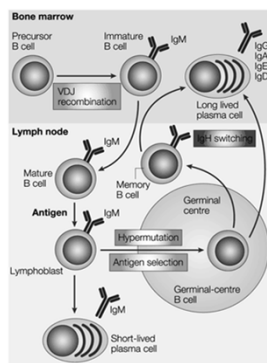
"Fine-tuning" van de B-celresponse na primair contact met antigeen

- Naast het initiële 'shuffling' proces in onrijpe B-cellen, vertonen rijpe delende B-cellen na eerste contact met het antigeen in de lymfeknopen een hoge graad van mutatie in de reeds 'geschuffelde' Ig genen (= somatische hypermutatie)
- Dit proces zorgt ervoor dat sommige dochter B-cellen door die mutaties het antigeen (nog) beter zullen herkennen via hun sIg (**affiniteitsmaturing**) en de overhand zullen nemen van slechter bindende B-cellen.
- Dit proces gebeurt in de lymfeknopen en neemt veel tijd (weken-maanden) in beslag om een zo goed mogelijk immuunantwoord te vormen en de beste immuniteit te garanderen na vaccinatie (**vandaar belang van tijdsinterval tussen vaccinosissen**)

15

Van B(-celresponse) naar A(ntistofproductie)

- Nieuw gevormde B-cellen dragen steeds IgM op hun membraan
- Bij eerste contact met antigeen (**primaire immunreactie**) rijpen sommige B-cellen uit tot kortlevende, IgM-producerende plasmacellen (IgM pentameren!), andere ondergaan een clonale expansie en affiniteitsmaturing in de lymfeknoop. Door interactie met T-helpercellen ondergaan de B-cellen eveneens een **switch van IgM naar IgG!**
- Na de IgG-switch rijpen de B-cellen verder uit tot ofwel plasmacellen die IgG secreteren, ofwel tot geheugen B-cellen, klaar voor directe actie bij toekomstige blootstellingen aan het antigeen (vb. na een boostervaccin)

16

Nature Reviews | Cancer

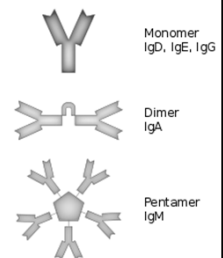
Antilichamen

Antilichamen of immunoglobulines (Ig) zijn glycoproteïnes aanwezig in gamma-globuline fractie van serum-eiwitten.

Ig komen zowel intra- als extravasculair voor

B-cellen hebben membraanimmunoglobulines (sIg) en kunnen na activatie door helper T cellen grote hoeveelheden Ig secreteren (plasmacellen).

Er zijn 5 klassen van Igs: IgA, IgG, IgM, IgE en IgD.

17

Ig klassen & functie

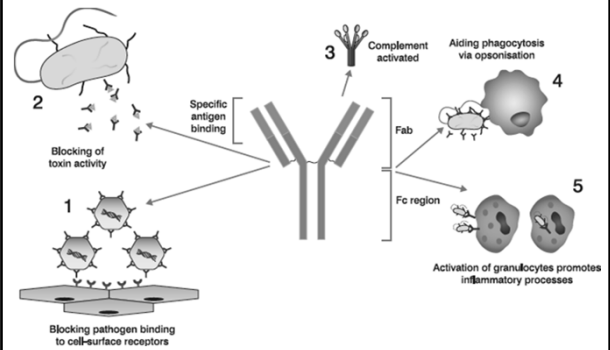
SUPPLEMENTARY TABLE 4. STRUCTURE AND FUNCTIONS OF DIFFERENT CLASSES OF IMMUNOGLOBULIN

Class	Common structure	Main role/disease targets	Complement activation	Placental transfer	Binding to phagocytes	Strong binding to mast cells/basophils
IgG (four subclasses)	Monomer	Secondary responses Major form of circulating antibody	++	+++	+	
IgM	Pentamer/hexamer	Early pathogen neutralisation before class switching	+++			
IgD	Monomer	Expressed mainly on naive B cells	-	-	-	+
IgA (two subclasses)	Dimer (secreted) Monomer (in serum)	Prevents colonisation of mucosae	+/-	-	-	-
IgE	Monomer	Binding of allergens and extracellular parasites			+	+++

Ig, immunoglobulin.

18

Hoe beschermen antilichamen tegen infecties ?

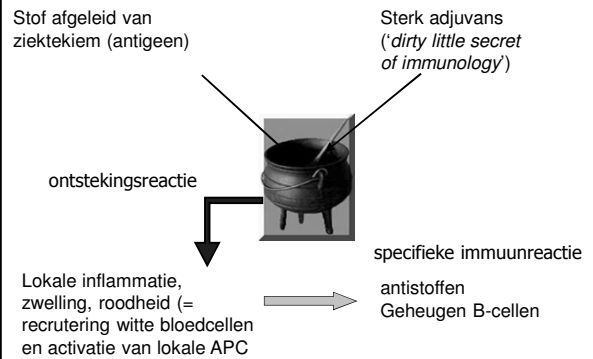

Vaccinatie =

introductie van een entstof afgeleid van een ziektekiem om een specifieke immunresponse (productie van antistoffen en geheugen B-cellen) op te wekken zodat ons immuunsysteem klaar is om een toekomstige infectie/blootstelling te weerstaan (= immuniteit)

20

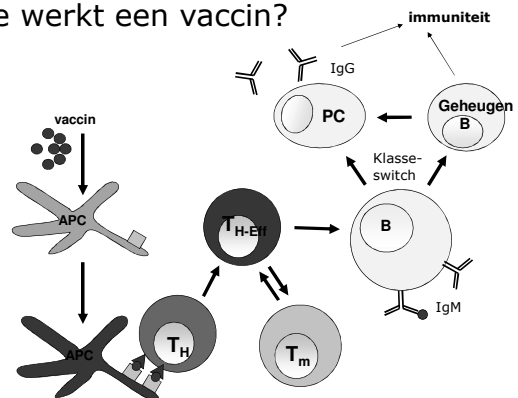
Ingrediënten van een goed vaccin

Types van vaccins

- **Preventieve/profylactische vaccins**
  - Dode ziektekiemen/pathogenen
  - Verzwakte (geattenueerde) pathogenen
  - recombinante subunit-vaccins
  - DNA vaccins
  - Prime-boost formules
- **Therapeutische vaccins (kanker, HIV)**
  - Gebaseerd op killer T-cellen, niet op antistoffen !

Hoe werkt een vaccin?

- Geïnactiveerde vaccins
 - Mobiliseren en activeren lokale APC
 ↓
 - Locale drainage naar lymfeknopen (vb. deltaspier)
 - Intramusculaire toediening

- Levend verzwaakte vaccins
 - Distributie via lymfevaten en bloed
 - weefsel-specifieke infectie/replicatie lokt multifactoriële immunresponsie uit
 - Meestal oraal of subcutane toediening – kan ook IM

The diagram illustrates the process of vaccine delivery. A vaccine is injected into a blood vessel. It then moves through an inflammation site (1) and a lymph node (2) before entering lymphatic vessels (3). Labels include: Vaccine, Blood vessel, Inflammation, Lymph node, Blood vessels, Lymphatic vessels, Antigen, and Y Antibody.

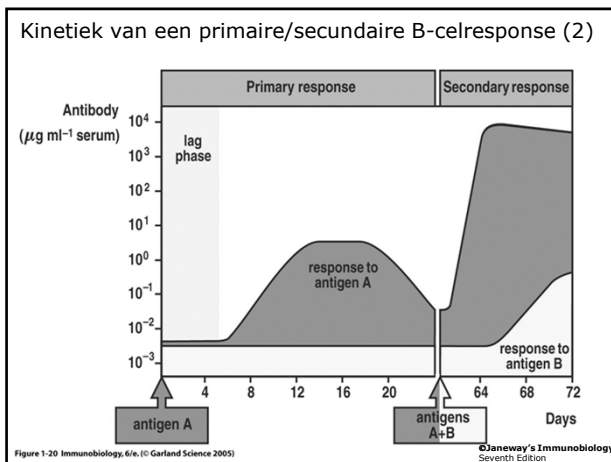
24

Kinetiek van een primaire/secundaire B-celrespons (1)

The graph shows the kinetics of immune responses. The y-axis is 'Immune response' and the x-axis is time, divided into 'Hours/days', 'Weeks', and 'Months/years'.
 - **Primary adaptive immune response:** Peaks in hours/days, then declines over weeks. Key events include 'Bridging by APC' and 'IgM/IgD'.
 - **Secondary adaptive immune response:** Peaks in hours/days, then declines over weeks. Key event is 'Contraction of primary adaptive immune response – memory pool retained'.
 - **IgG:** Shows a sharp peak during the secondary response.

- Bij boostervaccin of tweede blootstelling
  - Secundair immuunantwoord en rijping van geheugen B-cellen tot plasmacellen die direct (beschermende) IgG kunnen produceren
  - Karakteristieken:
    - kinetiek: snelle toename van serum IgG (4-7 days)
    - Specificiteit van IgG reeds heel hoog
      - = efficiënte binding aan en eliminatie van ziektekiem zonder inflammatie of ziekteverschijnselen

25

Bedankt !

A complex diagram of the immune response. It shows the interaction between various cells: Antigen Presenting Cells (APCs), T cells (T_H1, T_H2, T_H17, T_H1, T_H22, T_H9, T_H13, T_H16, T_H18, T_H25, T_H26, T_H27, T_H28, T_H29, T_H30, T_H31, T_H32, T_H33, T_H34, T_H35, T_H36, T_H37, T_H38, T_H39, T_H40, T_H41, T_H42, T_H43, T_H44, T_H45, T_H46, T_H47, T_H48, T_H49, T_H50), B cells, and other immune cells. It also shows the production of antibodies and the role of the spleen and lymph nodes.

27